

Ivan Vološčuk

**METAMORFÓZY MANAŽMENTU
TATRANSKÉHO NÁRODNÉHO PARKU V PRIZME
NEROVNOVÁŽNEJ PERSPEKTÍVY**

Medzinárodná vedecká konferencia

**Manažment ekosystémov v prizme nerovnovážnej
perspektívy**

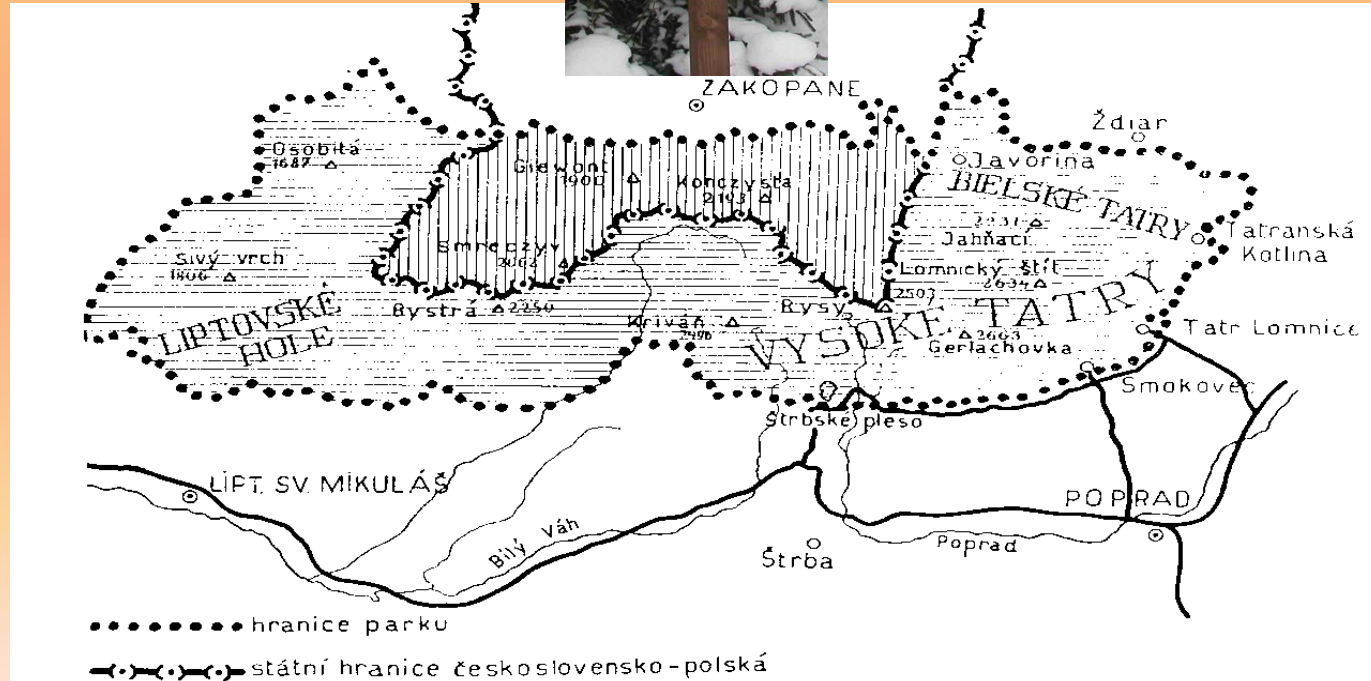
**UMB Banská Bystrica
21. – 22. november 2018**

PRI ZRODE A VÝVOJI MYŠLIENKY PRÍRODNÉHO ALEBO NÁRODNÉHO PARKU V TATRÁCH STÁLA PLEJÁDA VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV

Prof. Dr. Karel Domin

Prof. Dr. Walery Goetel

**18. 12. 1948 Vyhlásenie Tatranského národného parku
zákonom SNR č. 11/1948 Zb. Účinnosť od 1. 1. 1949.**

**„...zachovať prírodné útvary v pôvodnej podobe a estetický
ráz kraja, poskytnúť rastlinným a živočíšnym spoločenstvám
ochranu a možnosť nerušeného života a vývin v pôvodnom
prostredí“.**

**Prvá koncepcia manažmentu TANAPu – koncepcia
obnovy prírody 1952 - 1963**

**Nariadenie Zboru povereníkov č. 5/1952 o TANAPe z
28. 10. 1952**

**„...aby sa zabezpečilo stále zlepšovanie a
obohacovanie dnešného stavu prírody...“.**

Rozdelenie územia TANAP

- a) Intravilán osád obce Vysoké Tatry a obrábané poľnohospodárske pozemky
- b) Úplné rezervácie
- c) Čiastočné rezervácie

Poradný zbor pri Povereníctve školstva, vied a umení je najvyšší orgán pre veci TANAPu – 7 stálych, 7 náhradníkov

Správa TANAPu k 1. 1. 1953: výkonný orgán pre veci TANAPu. Správu, ako svoju organizačnú zložku zriadi **Povereníctvo lesov a drevárskeho priemyslu** po dohode s povereníctvom školstva, vied a umení.

Pri Správe sa zriadi Výskumná stanica, Múzeum TANAPu a botanická záhrada

Stavebná činnosť: usmerňovať činnosť stavieb pozemných, komunikačných, telekomunikačných, vodných, dobývanie zemín a pod. tak, aby bola **v súlade s požiadavkami zachovania pôvodného typického vzhľadu kraja**

V celej oblasti TANAPu a ochranného územia treba pomôcť prírode **obnoviť a rozmnožiť čo najskôr pôvodný stav rastlinstva a živočíšstva**

Turistika – vyznačiť a udržiavať cestičky a chodníčky prístupné návštevníkom

Horolezectvo a lyžiarstvo

Územné plánovanie a stavebná činnosť – Rajónový plán a Smerný územný plán

Lesné hospodárstvo – v úplných rezerváciách vylúčenie hospodárskych zásahov

Ochrana zveriny a rýb – obnoviť a rozmnožiť pôvodný stav druhov zveriny

Poľnohospodárska výroba – zladit' s poslaním a úlohami TANAPu

Hodnotenie plnenia prvej koncepcie na konferencii po 10 rokoch existencie TANAPu 14.-17. septembra 1959

Ján Šufliarsky, predseda Poradného zboru: „Celé desaťročia sa z Tatier bralo, v lesoch sa neúnosne ťažilo, poľovalo a strieľalo, na poľanách sa pasol dobytok a ovce, čo zapričiňovalo nadmernú devastáciu pôdy, a v tatranských osadách bohatli majitelia penzionátov, hotelov a rozličných podnikov. Všetci sa usilovali na Tatrách zarobiť, a to aj napriek škodám na tatranskej prírode.“

Ing. Milan Hirš, Povereníctvo lesov a drevárskeho priemyslu: TANAP vznikol roku 1948 len vďaka tomu, že sme aj na tomto úseku mali žiarivý príklad Sovietskeho zväzu, že sme sa mohli opierať o sovietsku koncepciu ochrany prírody. Tustika v Tatrách je prostriedok komunistickej prevýchovy nás.

Ing. Milan Pacanovský, SÚPSOP Bratislava: „Vytvorenie národného parku neznamena rezerváciu, ako si to predstavujú niektorí neinformovaní ľudia. Je potrebné vypracovať ucelenú urbanistickú koncepciu v záujme optimálneho rozvoja tatranských biocenóz“.

RNDr. Juraj Pacl, CSc, člen Poradného zboru: „...mnohé zásahy do tatranskej prírody i napriek nesúhlasu zo strany ochranárov, spôsobujú škody na tatranskej prírode“. Poukázal na negatívny príklad vyrubania kosodreviny nad Hrebienkom pre zjazdovú trať, ktorú nikto nepoužíva, lebo trasa nevyhovuje.

Ján Oros, prvý riaditeľ Správy TANAPu: „...dosiahli sa úspechy v oblasti lesníctva a ochrany rastlín i živočíchov“

Hodnotenie 10-ročnej existencie TANAPu poľskými ochrancami z TPN v Zakopanom

Ing. Marcel Marchlewski, riaditeľ TPN: „....vzhľadom na súčasný stav lesov a ich antropogénne ovplyvnenie v minulosti nemožno považovať tatranský les za hlavný dôvod zriadenia národného parku. Hlavný dôvod je v subalpínskom, alpínskom a subniválnom prírodnom prostredí s rastlinami, živočíchmi a osobitnou klímou.

RNDr. Žofia Radvaňska-Paryska zo Zakopaného : „návštevnosť treba prísne regulovať, nestavať ďalšie chaty a športovo-rekreačné zariadenia, lebo v opačnom prípade to už nebude príroda, to bude lunapark a TANAP už vôbec nebude mať taký význam, aký by mal mať“

Ing. Stanislav Smolski zo Zakopaného : „Štrbské pleso je jasným dôkazom popretia zásad ochrany prírody“.

Prof. Dr. Machura z Rakúska: Ak chceme z národného parku urobiť miesto oddychu a rekreácie, nemožno do neho vnášať mestský ruch, zhon, hluk, a zábavné podniky.

Prvá koncepcia splnila svoj cieľ len čiastočne, lebo sa nepodarilo zamedziť neprimeranej výstavbe športových a rekreačných zariadení

Koncepcia ochrany a tvorby prírodného prostredia TANAPu 1964 - 1989

1959 : Uznesenie vlády ČSSR č. 188 z roku 1959 k zásadám a smerniciam výstavby a využívania územia na rekreáciu, turistiku, šport, liečbu a výskum. Zmena hierarchii funkcií národného parku

1964 : Koncepcia TANAPu - Štúdia k problematike ochrany a tvorby prírodného prostredia TANAPu. Schválené Predsedníctvom SNR uznesením č. 14 z 23. 1. 1964.

1964 : Uznesenie vlády ČSSR číslo 454 o výstavbe na Štrbskom plese pre majstrovstvá sveta v klasickom lyžovaní v roku 1970.

Proti výstavbe bol Poradný zbor TANAPu a časť pracovníkov Správy TANAPu. Čelní lyžiarski funkcionári a vedúci odboru ochrany prírody (Ing. Ladislav Harvan) boli za megalomanskú výstavbu, ktorá nenávratne zmenila krajinný ráz Štbského plesa.

Po roku 1974 niektorí z nich odišli pracovať do Tatranskej správy účelových zariadení v Starom Smokovci, ktorá patrila ústrednému športovému orgánu na Slovensku, a hlásali, že výstavba na Štrbskom plese nepoškodí záujmy ochrany prírody. Niektorí z nich sa priamo zúčastnili na výrube porastov kosodreviny pod Soliskom pre lyžiarskú trať na južne orientovanej hrebeňovej polohe.

1977 : Územno-plánovacia dokumentácia pre veľký územný celok Vysoké Tatry, Západné Tatry, Orava a Spišská Magura, schválená uznesením vlády SSR číslo 41 z 9. 2. 1977. Prílohu k uzneseniu tvoria Smernice pre územný rozvoj uvedenej oblasti.

1973 Hodnotenie koncepcie z pohľadu Územného priemetu funkcií ochrany prírody

- Nevhodná urbanizácia v rokoch 1960-1972
- Výstavba robotníckych ubytovní v tatranských osadách 1965-1970
- Nadmerný územný rozvoj Štrbského plesa 1970
- Neboli vybudované rozptylové plochy v okolí intravilánu tatranských osád
- Nerealizovali sa bioprojekty pre oblasť Tatranskej Lomnice a Smokovcov v rokoch 1979 – 1981
- Neschopnosť odľahčiť strediská cestovného ruchu v centrálnej časti TANAPu

HODNOTENIE KONCEPCIE TANAPU 1964 – 1989

Ing. Milan Pacanovský, SÚPSOP Bratislava :

Tatry nie sú Alpami. Majú byť národným parkom, alebo tatranskými kúpeľmi, budú mestom Veľké Tatry, či okresom Tatry, alebo dokonca územným celkom na úrovni KNV ? Či budeme v roku 2000 a pri 50. výročí TANAPu ešte spomínať národný park, alebo už len bývalý priestor nazývaný príroda, to závisí od toho, **ako budeme múdro a rýchlo riešiť problémy a nie ich iba tlačiť pred sebou**“

Ing. Juraj Turošík, riaditeľ Správy TANAPu :

Len vďaka veľkej húževnatosti sa podarilo zachrániť Slávkovskú a Veľkú Studenú dolinu pred **výstavbou lanoviek**.

Správa TANAPu získala uznanie, no na druhej strane je tu **nevraživosť zo strany obyvateľov podtatranských obcí**, ktoré zriadením TANAPu prišli o svoje vlastnícke práva. Pozitívne treba hodnotiť **úspechy pri rekonštrukcii lesov**.

JUDr. Ing. Milan Beláček, člen Poradného zboru :

Časť úloh sa realizovala a k plneniu niektorých sa nepristúpilo. **Nevyhovujúci stav bol v realizácii územného plánu**. Spoločensky nežiadúce preferovanie rozvoja sa chápalo ako **rozsiahla výstavba na úkor ochrany**, so všetkými negatívnymi dôsledkami na prírodu národného parku.

V dôsledku rozličných subjektívnych a objektívnych príčin i meniacich sa ekologických podmienok druhá koncepcia ochrany prírody TANAPu **nebola dôsledne naplnená**

Koncepcia záchrany prírody TANAPu 1990 - 1998

Konferencia k 40. výročie TANAPu roku 1990

Veľká dynamika politických, ekonomických a spoločenských zmien

Nový riaditeľ Správy TANAPu

Prevolania účastníkov konferencie :

Urobme všetko pre záchranu prírodného skvostu na Sloven

Spamätajme sa, kým je ešte čas !

Pomôžme národnému parku !“

Národ Tatrám - Tatry národu

„nedopust'me“ - „nedovolíme“ - „požadujeme“

Dokumenty koncepcie záchrany TANAPu

**Opatrenia na riešenie akútnych problémov TANAPu
na obdobie 1990 - 1991, schválené uznesením vlády SR č. 300
zo dňa 20. 6. 1990**

**Uznesenie vlády SR č. 85 z 5. 3. 1991 ku kontrolnej správe o plnení
Opatrení odsúhlasených vládou SR uznesením č. 300/1990**

**Program starostlivosti o TANAP schválený uznesením
vlády SR č. 658 z 19. 11. 1991**

**Zákon NR SR č. 287 z 23. 8. 1994
o ochrane prírody a krajiny**

Hodnotenie plnenia koncepcie

V dôsledku základných politicko-spoločenských zmien, zmeny vlastníckych vzťahov, ale aj zo subjektívnych a objektívnych dôvodov nepodarilo sa v plnej miere naplniť túto koncepciu, nepodarilo sa zabrániť ďalšiemu poškodzovaniu prírody Tatranského národného parku

JUDr. Ing. Milan Beláček, člen Poradného zboru roku 1990

Doterajšie prístupy, postupy a spôsoby rozhodovania neboli adekvátne významu takéhoto konania a nie vždy sa zvažovali aj dôsledky v komplexnom poňatí.

Ochrana územia proklamovaná zákonom o TANAPe bola v disharmónii s tzv. rozvojom územia, pretože hovoriť o rozvoji územia národného parku je jednostrannosť a podstate rozpor so zákonom o TANAPe.

V dôsledku nezvládnutej koordinácie výstavby je národný park vlastne jedným veľkým a žiaľ stálym staveniskom.

Tieto slová platia aj v roku 2018

Dokumenty o zmene organizačnej štruktúry Správy TANAPu podľa zákona o ochrane prírody a krajiny

Koncom novembra 1994 riaditeľ Sekcie lesníckej MP SR Ing. Jozef Konôpka, CSc uložil riaditeľovi Správy TANAPu Ing. Ivanovi Vološčukovi, DrSc pripraviť delimitačný zámer na zriadenie troch nových organizácií z bývalej Správy TANAPu:

Správy Pieninského národného parku v Červenom Kláštore v riadení MŽP SR,
Správy TANAPu v Tatranskej Lomnici v riadení MŽP SR

Štátnych lesov Tatranská Lomnica v riadení MP SR na spravovanie lesov v štátnom vlastníctve (55% z rozlohy TANAPu)

Najväčší problém :

Zákon o ochrane prírody a krajiny ustanovuje v národnom parku starostlivosť o ekosystémy.

MŽP SR kládlo neprimeraný dôraz na druhovú ochranu biodiverzity a zanedbalo vytvorenie systémových opatrení na zabezpečenie starostlivosti o ekosystémy, vrátane lesných ekosystémov

MŽP SR nevytvorilo pozemkový fond chránených území v rezorte životného prostredia

Spor o kompetenčné vzťahy medzi MP SR a MŽP SR

V decembri 1994 ochranárska časť Správy TANAPu zastávala názor, že integrovaná Správa TANAPu vrátane riadenia lesníckych činností, sa má pričleniť k rezortu životného prostredia a vo vnútornej organizačnej štruktúre riaditeľstva TANAPu a PIENAPu sa má ustanoviť úsek pre starostlivosť o lesy v štátnom vlastníctve. S tým však početne väčšia lesnícka skupina v Správe TANAPu nesúhlasila.

7.12.1994 : V bode 12 Záznamu z 36. porady vedenia MP SR bolo rozhodnuté , že v záujme zachovania organizačnej zložky lesného hospodárstva v podmienkach TANAPu treba odčleniť výkon správy ochrany prírody od hospodársko-prevádzkovej činnosti. Za tým účelom MP SR zriadi organizáciu štátnych lesov TANAPu, ako príspevkovú organizáciu.

8. 12. 1994 minister pôdohospodárstva požiadal listom č. 3440/94-100 ministra ŽP o medzirezortné rokovanie v záujme doriešenia kompetenčných vzťahov a pôsobnosti Správy TANAPu a Správy PIENAPu.

Nerovnovážny proces delimitácie

16.12.1964 na medzirezortnom rokovaní v Bratislave zástupcovia oboch rezortov konštatovali, že nový právny stav o kompetenciách ministerstiev si vyžaduje vykonať **organizačné zmeny nevyhnutné pre správu majetku, najmä lesov vo vlastníctve štátu a zabezpečenie úloh v pôsobnosti novej organizácie ochrany prírody**. Dohodlo sa, že MP SR zriadi k 1.1.1995 samostatnú organizáciu na zabezpečenie starostlivosti o lesy.

19. 12. 1995 Riaditeľ sekcie lesníckej MP SR Ing. Jozef Konôpka, CSc listom č. 468/1994-700 oznámil Správe TANAPu výsledok medzirezortného rokovania.

MP SR **zriadilo Štátne lesy TANAPu** rozhodnutím č. 3610/187/1994-100 zo dňa 22. 12. 1994.

Následne do konca roku 1994 bez porady s MŽP SR a bez súhlasu vedenia Správy TANAPu bol podľa pokynu námestníka riaditeľa Správy TANAPu pre lesníctvo Ing. Mikuláša Michelčíka na Kartografii a geodézii v Poprade prepísaný všetok hmotný majetok Správy TANAPu na Štátne lesy TANAPu.

K vlastnej delimitácii hmotného majetku, stavu pracovníkov a finančného príspevku zo štátneho rozpočtu však nedošlo.

Kde sa ocitla ochrana prírody TANAPu ?

Podľa bodu 2 zriaďovacej listiny Štátne lesy TANAPu do prevzatia činnosti vyplývajúcich zo zákona č. 287/1994 Zb. o ochrane prírody a krajiny organizáciou zriadenou MŽP SR vykonáva správu národného parku a odborné úlohy ochrany prírody na území národného parku a jeho ochranného pásma.

MŽP SR nemohlo zriadiť k 1. 1. 1995 Správu TANAPu, ako svoju odbornú organizáciu, pretože jej nebola oddelimitovaná do spravovania časť hmotného majetku bývalej Správy TANAPu.

V novembri 1995 podpredseda vlády SR Kozlík podmienil zriadenie Správy TANAPu a Správy PIENAPu vzájomne odsúhlasenými delimitačnými protokolmi medzi zriaďovacími rezortmi a ekonomickým rozborom dôsledkov na štátny rozpočet.

December 1995: minister ŽP Jozef Zlocha predložil na rokovanie vlády SR Návrh na rozdelenie Štátnych lesov TANAPu na tri samostatné organizácie. S návrhom nesúhlasil minister pôdohospodárstva Peter Baco. Vláda tento dokument neprijala.

Správa národných parkov Slovenskej republiky

27. 12. 1995 Rozhodnutie ministra ŽP o zlúčení správ národných parkov do jednej rozpočtovej organizácie Správy národných parkov Slovenskej republiky.

Generálnym riaditeľom Správy NP SR bol menovaný doc. Ing. Ivan Vološčuk, DrSc, ktorý menoval nových riaditeľov:

Správy NP Malá Fatra, NP Nízke Tatry, NP Pieniny, NP Slovenský raj a TANAP. Riaditeľom TANAPU bol menovaný Ing. Tomáš Vančura.

Po roku 2000 boli Správy národných parkov pričlenené pod Štátnu ochranu prírody v Banskej Bystrici. Stratili svoju právnu subjektivitu.

1996 – 2000 Dlhý čas delimitačného procesu

Permanentná obštrukcia – snaha ministrov Petra Bacu a Pavla Koncoša znemožniť delimitáciu.

Politická a odborná neochota rezortu pôdohospodárstva akceptovať právny stav – podľa zákona o ochrane prírody a krajiny 543/2002 riaditeľstvo národného parku zriaďuje a riadi MŽP SR (§ 65, písmeno k).

Víchrice z novembra 2004

12 tisíc ha polámaného a vyvráteného lesa, objem 2,7 mil m³

Vetrové kalamity, ako prírodný jav, v lesoch TANAPu boli, sú a budú. Nespôsobuje ich ľudská činnosť.

Na odstránenie následkov vetrovej kalamity mala iné názory skupina odborníkov štátnej ochrany prírody, podporovaná mimovládnyimi organizáciami a skupina pracovníkov štátnych lesov.

Odporúčania Misie IUCN z návštevy 16.-21.4.2005 k riešeniu komplexu problémov pokalamitného vývoja a zriadeniu novej Administratívy národného parku neboli prijaté ministrom Simonom Zsoltom i napriek úsiliu ministra ŽP László Miklósa.

Výskumná stanica Štátnych lesov v Tatranskej Lomnici riešila grantový projekt pokalamitného vývoja ekosystémov a krajiny na štyroch výskumných plochách – na pôvodnej ploche lesa bez vetrovej kalamity, na vyvrátenej ploche, na požiarisku a na ploche vývrátov a polomov ponechanej bez zásahu.

Finanční oligarchovia a podnikatelia - stakeholderi využili situáciu po vetrovej kalamite na rozšírenie infraštruktúry lyžiarskeho športu - rozširovanie a predĺžovanie zjazdoviek a výstavba vodnej nádrže nad Tatranskou Lomnicou pre zasnežovanie umelým snehom.

Došlo k podstatnej zmene krajinného obrazu národného parku v strediskách zimného športu Štrbské pleso – Solisko, Hrebienok a Tatranská Lomnica – Lomnické sedlo.

Vetrová kalamita v Tatranskej Lomnici

**Tatranská Lomnica - stav
pred 14. novembrom 2004**

**Tatranská Lomnica
koncom novembtra 2004**

Nerovnovážna perspektíva

Od prijatia zákona o TANAPe v decembri 1948 sa u nás uskutočnili prevratné politické, hospodárske a spoločenské diania. Nerovnovážna perspektíva ochrany prírody súvisí s nerešpektovaním právneho stavu rezortom pôdohospodárstva a rezortom cestovného ruchu.

Sľubný rozvoj prvej koncepcie TANAPu sa nepodarilo uskutočniť pre politické pretláčanie priority výstavby infraštruktúry športu, rekreácie a cestovného ruchu na úkor prírody. Chýba zónovanie územia národného parku.

Na možnosť nerovnovážnej perspektívy manažmentu TANAPu upozornil v roku 1978 prof. František Papánek:

- Národný park sa rodí z riešenia vonkajšieho rozporu tak, že sa priorita prisúdi ochrane prírody. To sa stalo k 1. 1. 1949.
- Národný park zomiera na vnútorný rozpor medzi ochranou prírody a sprístupňovaním prírody masovému a neusmernenému športu, turistike a rekreácii. To sa začalo v roku 1970 po majstrovstvách sveta v klasickom lyžovaní na Štrbskom plese.

Po novembrovej víchrici v roku 2004 zosilnela nerovnovážna perspektíva.

Na úkor prírody finanční oligarchovia za tichého súhlasu orgánov štátnej ochrany prírody a lesníctva presadili megalomanské zjazdovky pod Soliskom a nad Tatranskou Lomnicou.

Silnie tlak na prírodu formou výstavby nových lanoviek medzi Hrebienkom a Skalnatým plesom, resp. Štartom a pedíženie starej kabinkovej lanovky ponad cestu Slobody k Expozícii tatranskej prírody. Existujú zámery s výstavbou tunela pod Štrbským plesom smerom k Zakopanému.

Závěrečné poznámky k nerovnovážnému manažmentu

Koncepcie manažmentu ekosystémov TANAPu od vzniku národného parku až do roku 1995 boli z teoretického hľadiska vypracované dobre. Ich praktická realizácia však zaostávala za teóriou.

Integrovaný model organizácie národného parku v rokoch 1953 – 1994 z teoretického hľadiska bol dobrý. Do roku 1990 však chýbala širšia medzinárodná spolupráca s európskou a svetovou ochranou prírody.

V rokoch 1990 – 1995 bola medzinárodná spolupráca rozšírená: Program UNESCO MAB – biosférická rezervácia 1993, Asociácia karpatských národných parkov 1991– Zlatá medaila WWF 1992, Európska federácia národných parkov, Svetová únia ochrany prírody – IUCN.

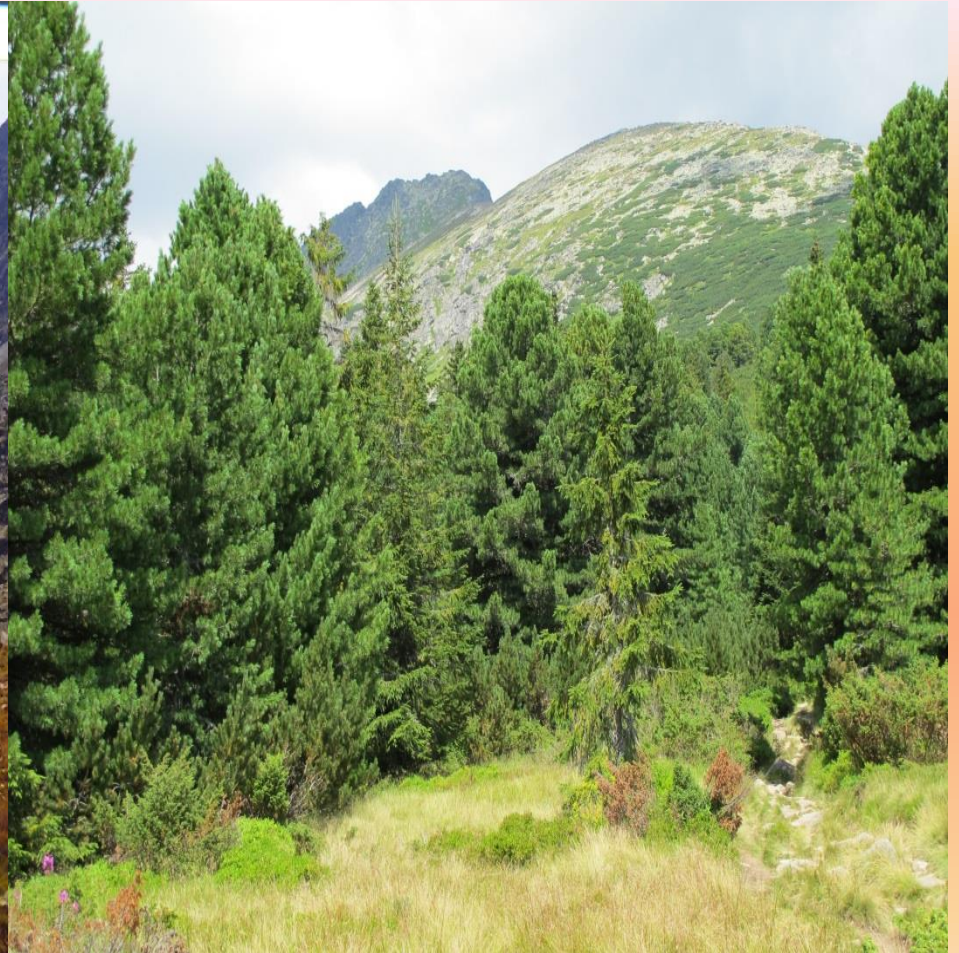
Plnenia či neplnenia koncepcií ovplyvňovali politické pomery v rokoch 1948 – 1989, s dôrazom na rozvoj športu, budovanie zariadení pre odborovú rekreáciu a budovanie lukratívneho prostredia (poľovačky) v národnom parku pre potešenie straníckych orgánov. Cielená zmena priorít funkcií národného parku

Po roku 1990 došlo k silnému tlak podnikateľskej sféry na prírodu národného parku, na ktorú orgány štátnej správy ochrany prírody a lesníctva nedokázali správne reagovať.

Miestne obyvateľstvo všeobecne podporuje rozvojové projekty na úkor ochrany prírody TANAPu. Z ekonomického hľadiska rozvoj územie TANAPu riadia veľké bankové a podnikateľské skupiny. Ochrana prírody je na vedľajšej koľaji.

Novelizácia zákona o ochrane prírody a krajiny by mala zakotviť novú zonáciu územia TANAPu a prevzatie pozemkov A zóny od rezortu lesníctva do spravovania MZP SR.

Bude v Tatrách národný park aj v roku 2048 ?

ĎAKUJEM VÁM ZA POZORNOSŤ !

